
Inleiding bij het themanummer *Forever young?*

H. van den Belt en R.P. de Graaf

*May God bless and keep you always
May your wishes all come true
May you always do for others
And let others do for you
May you build a ladder to the stars
And climb on every rung
May you stay forever young
Forever young, forever young
May you stay forever young*

Bob Dylan (1974)

Niet alleen ontving de zanger aan wie het motto van dit themanummer is ontleend in oktober 2016 de Nobelprijs voor Literatuur, maar ook was die maand het thema voor de kinderboekenweek: 'Voor altijd jong'. Op tekst van Niki Smit en Tjeerd P. Oosterhuis zongen Kinderen voor kinderen hun refrein: 'Voor altijd jong/Dat is mijn opa, hij klimt in de bomen, kan marathons lopen, zo chill/Voor altijd jong/Dat is mijn oma, kan altijd langskomen, we lezen en dromen, zo chill'. Alleen al het eerste couplet bevat treffende elementen om onze tijd te typeren en legt daarbij weer andere accenten dan Bob Dylan deed (waarover in de meditatie van J. Hoek in dit nummer meer):

Als alles kon, alles mocht, alles cool was/Kocht ik een droom voor mijn super funny opa/Waarin hij voetbalde zo goed als Johan Crujff was/En zo zong als Michael Jackson, oh ja!

Met mijn oma op safari in Afrika/De leeuwen achterna, roar la-la-la/ En dan scoorde ik daarna een knappe dj/ Voor haar op het strand van Ibiza

Echt, zou jij dat doen? Echt wel!

Het leven is een zoektocht naar geluk. De meeste mensen in onze cultuur – inclusief christenen – verlangen naar heelheid, gaafheid en vervulling. Reclame en media schilderen een ideaal van een zorgeloos leven van *shiny, happy people* die *forever young* lijken te blijven. Sportscholen schieten als paddenstoelen uit de grond en voor wie dat wil is er de mogelijkheid om met anti-age crème of zelfs cosmetische chirurgie de veroudering af te remmen. Tegelijkertijd groeit het besef dat het geluk niet in luxe te vinden is. Er is naast het verlangen naar geluk ook een hang naar eenvoud en puurheid, waarin mensen zoeken naar de kern in een levensstijl die teruggaat naar de 'basics'.¹

Er is een verlangen naar geluk, maar de alledaagse werkelijkheid staat vaak ver van het ideaal af. Veel mensen hebben last van stress in hun carrière, gezinssituatie, vanwege de eisen van de snelle informatietechnologie of gewoon 'keuzestress'. De psychiater P.J. Verhagen schrijft in dit nummer over het zichzelf uitvinden. Sommigen slaan op de vlucht door te feesten in het weekend of wat minder extreem door te leven van vakantie naar vakantie. Anderen zijn teleurgesteld en raken verbitterd vanwege het contrast tussen hun ideaal en de werkelijkheid. De meeste mensen houden zich prima staande en zijn redelijk tevreden over hun leven.

Hoe staan christenen hierin? Zij tellen hun zegeningen en hebben 10.000 redenen tot dankbaarheid, maar zijn zij ook niet erg gericht op het hier en nu, op het leven in deze tegenwoordige wereld? Als echt geluk een genadegave is, wat betekent dat dan? Kunnen we in het zoeken naar geluk aansluiten bij een *desiderium naturale* of is de mens, geneigd tot alle kwaad, per definitie een vijand van zijn of haar eigen geluk?

De populaire cultuur in de eenentwintigste eeuw is niet gemakkelijk te duiden of onder een noemer te vangen. Toch is het belangrijk dat christenen zich bezinnen op die cultuur, niet alleen op de hoge cultuur van kunst en literatuur maar ook op de alledaagse cultuur, die alle mensen in- en uitademen. In de brede 'gereformeerde gezindte' in Nederland zijn twee visies op de verhouding tussen christendom en cultuur te onderscheiden. De piëtistische of bevinde-lijk-gereformeerde stroming houdt doorgaans meer afstand tot bepaalde vormen van cultuur en benadrukt het vreemdelingschap of pelgrimsleven van de christen, terwijl de neocalvinistische traditie meer nadruk legt op de roeping van de christen om zich op een positieve wijze tot de wereld te verhouden en de wereld te beïnvloeden en te transformeren. Al is het natuurlijk zeer de

1 Awee Prins, *Uit verveling*, Kampen 2006. Moderne mensen zijn druk in hun 'utopische jacht op vooruitgang' uit angst voor diepe verveling. Ze zoeken telkens andere kicks – 'de laatste festivals, verre reizen, de nieuwste kooktrends' – om voor die verveling te vluchten.

vraag of de reformatorische zuil niet op een eigen manier ook heel wereldge-lijkvormig is en of anderzijds binnen de neocalvinistische zuil het optimistische denken vanuit een 'cultuurmandaat' niet heeft plaatsgemaakt voor een meer 'evangelische' wellicht wat dualistische visie op de roeping van de christen in de wereld.

Het is een spannende vraag hoe de twee traditioneel onderscheiden houdingen toe te passen zijn op de geschetste lagen in de populaire cultuur. Het is gemakkelijker om bepaalde specifieke cultuuruitingen buiten de deur te houden en een eigen reformatorische subcultuur te creëren waarin bijvoorbeeld sport, popmuziek en toneel contrabande zijn dan om een significant alternatief te bieden voor de wereldse cultuur van het materialisme en hedonisme. Anderzijds is het ook een vraag of het maatschappelijke engagement in neocalvinistische kring de samenleving werkelijk blijvend heeft kunnen beïnvloeden of eerder geleid heeft tot een verwereldlijking van de kerk in plaats van tot kerstening van de samenleving.

Om een bijdrage te leveren aan de bezinning op het verlangen naar heelheid en gaafheid dat de populaire cultuur kenmerkt, gaat dit themanummer van *Theologia Reformata* uit van de beroemde hiërarchie van behoeften die Abraham Maslow al in de jaren veertig ontwikkelde. Natuurlijk zijn er bij deze piramide fundamentele vragen te stellen. Zijn de lichamelijke behoeften wel zo basaal of hoort de seksualiteit bijvoorbeeld in de moderne cultuur niet veel meer in de top van de piramide bij het recht op expressie van de autonome mens? Interessant is dat op een enkele opmerkingen in het Oude Testament na, iets als ontlasting in de Bijbel lijkt te ontbreken. De opmerking van Paulus dat hij om de kennis van Christus 'alles drek' acht (Filippenzen 3:8) is in de Herziene Statenvertaling eufemistisch als 'vuiligheid' vertaald. In de joodse traditie heeft het gebed Asjer Jatsar voor na het toiletbezoek een plek gevonden, waar het onder andere gaat om 'vele openingen', die kunnen verwijzen naar de neus, mond, oren, et cetera. 'en vele holtes' op de binnenste ruimten die de organen bevatten zoals de longen, hart, maag en hersenen.

Basaal is en blijft door alle tijden en plaatsen het verlangen naar veiligheid. In dit nummer schrijft historicus en kamerlid R. Bisschop er over. Frappant is dat reeds in het tweede nummer van 'Theologia' uit 1959 militaire zaken aan de orde komen in het stuk van G.B. Smit en F. C. de Vos, getiteld 'Atoombewapening'.² Zij komen na een lange beschouwing tot de volgende conclusie en vraagstelling:

2 G.B. Smit en J.C. de Vos, 'Atoombewapening', *Theologia Reformata*, 2, 1959, 22-43.

Prof. [A.J.] Rasker vindt, dat kernwapenen de gerechtigheid niet kunnen dienen. Kan de afwezigheid van kernwapenen, eenzijdig in het westen, dat dan wel? Laat men toch nuchter blijven. Een beperkt aantal mensen mag niet (door het besluit, atoomwapens te gebruiken) collectivistisch beslissen over de zelfmoord van miljoenen anderen. Maar mag dat dan wel ten aanzien van het uitlokken van een communistische overheersing? De Kerk plaatste de overheid voor de vraag, wat zij eigenlijk met de haar van Godswege ambtelijk toebedeelde zwaarmacht wil verdedigen. Gaat het om het behouden van een American way of life? Of naar art. 36 N.G.B, om het behouden van de vrijheid van de Kerk om het Woord uit te dragen, en van de vrijheid om daaruit te kunnen leven?

E.P. Schaafsma besteedt in haar bijdrage over sociale veiligheid aandacht aan het werk van Gabriel Marcel (Parijs 1889-1973). Over het gezin schreef Marcel mooie dingen, namelijk dat familie eerder een mysterie is, dan een probleem dat moeten worden opgelost. Woorden die misschien meer indruk maken als wordt bedacht dat Marcel enig kind was en op driejarige leeftijd zijn moeder verloor. Hij werd opgevoed door zijn tante, met wie zijn vader, die diplomaat was en zelden thuis, later hertrouwde. Marcel zou trouwen met Jaqueline Boegner en samen met haar een zoon adopteren.

Hoewel geen overtuigend bewijs gevonden is van de verhouding tussen of de volgorde van de lagere en de hogere behoeften, geeft Maslows hiërarchie wel een goed beeld van de universele behoeften van de mens. Vanuit het perspectief van het christelijke geloof rijst vooral de vraag of de top van de piramide wel deugt. Zou het ultieme doel voor een christen niet de glorie van God moeten zijn? Het is intrigerend dat sommige christenen die eer van God juist verbinden met het zoeken naar vervulling en naar genot, denk aan het christelijke hedonisme waar de calvinistische baptist John Piper over spreekt.³ Is dat een begaanbare route? Of is het veeleer de vraag of mensen (nog) goed, zinvol en vreugdevol kunnen leven in een gebroken wereld? Met andere woorden: kunnen ze dankbaar zijn voor al het goede dat ze ondervinden en weten ze een plek te geven aan ellende en tegenslag? Spreekt de Bijbel niet heel anders over geluk: 'Gelukkig de mens...' Zit hij dan nog op het spoor van de zelfontplooiing of op de weg van de genadeverkondiging of is er een brug te vinden tussen het zoeken naar geluk en het bijbelse spraakgebruik van het 'sterven en opstaan met Christus'?

Is er een adequate wijze om de populaire cultuur te duiden? Moeten orthodoxe christenen de hang naar de zelfontplooiing van het autonome vooral

3 J. Piper, *Desiring God: The Meditations of a Christian Hedonist*, Portland 1986.

ontmaskeren of mogen zij dat duiden als een verlangen of ten minste een verwijzing naar de belofte van het koninkrijk van God waarin de mens Gods volmaakt zal zijn, tot haar of zijn werkelijke doel gekomen?

In dit nummer staan vijf artikelen waarin de verschillende niveaus uit de piramide belicht worden. Als de huidige culturele trend in Nederland zich laat kenschetsen als een onverzadigbaar verlangen naar een eeuwige jeugd in het hier-en-nu-maals, hoe uit dat verlangen zich dan op het niveau van a) de natuurlijke of biologische behoeften, b) de behoefte aan veiligheid, c) de behoefte aan sociaal contact, d) de psychologische behoeften van bevestiging en erkenning, en ten slotte e) de behoefte om een echt en authentiek mens te zijn of daarin te groeien en zich te ontwikkelen? De twee laatste of 'hogere' bijdragen zijn van de hand van de hoogleraren M. Sarot en H. Paul.

Kortom, de centrale vraag voor dit themanummer is hoe de populaire cultuur van verlangen naar geluk geduid kan en moet worden vanuit het perspectief van het geloof dat de wereld en zij die daarin wonen het wettig eigendom van de Heer is. Is dat verlangen een zondige begeerte van het vlees of een verborgen verwijzing naar het in het eschaton beloofde en in Christus aangebroken koninkrijk van vrede, heelheid en gerechtigheid? Of ligt de complexe waarheid ergens in het midden?

Naast de recensies en de meditatie door de voorzitter van de redactie, bevat dit nummer een uitvoerige bespreking van M.C. Batenburg e.a. (red.), *Goed gelovig* door T.T.J. Pleizier en verzorgde G.C. den Hertog de reflexen. De redactie hoopt met dit themanummer vanuit de theologie het heden kritisch te bevragen. Of dat altijd 'chill' is, is de vraag.